

Literature

1. Guillermo O'Donnell. Why the Rule of Law Matters. *Journal of Democracy*. 2004. № 4, 15. P. 32-46.
2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0001.01.ENG (date of access: 25.01.2024).
3. Burlyuk O. A Thorny Path to the Spotlight: The Rule of Law Component in EU External Policies and EU-Ukraine Relations. *European Journal of Law Reform*. 2014. № 1, 16. P. 133-153.

УДК 344.123(477)(043.2)

Алієв Р.В., к.ю.н., доцент,
Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) визначає спеціаліста у кримінальному провадженні як особу, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Відповідно до ч. 2 ст. 71 КПК України сторони кримінального провадження та суд можуть залучати спеціаліста для надання технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), а під час судового розгляду – суд має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань [1]. Таким чином, спеціалістом у кримінальному провадженні може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, навичками та реальним досвідом застосування цих знань в практичній діяльності.

Можливість залучення спеціаліста до проведення слідчих дій передбачена в низці статей КПК України, а саме: 237, 240, 241, 245, 245-1, 262, 266, 300, 360, 361, що вказує на важливість даного правового інституту та доцільність використання спеціальних знань у процесі доказування, у тому числі за фактами порушень законів та звичаїв війни, зокрема використання заборонених засобів та методів ведення війни. Процесуальним джерелом доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК України, також є висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів,

що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапис.

Слід розуміти, що однією з особливостей здійснення кримінального провадження про порушення законів та звичаїв війни після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну – є необхідність врахування певних можливостей спеціаліста як інтелектуальних так і процесуальних (мається на увазі військового спеціаліста) із застосування спеціальних знань та навиків щодо технічної допомоги, наданні висновків та відповідних довідок стосовно зброї та слідів, обставин її використання збройними силами російської федерації, зокрема артилерійської та ракетної зброї.

Так, з метою підвищення ефективності розслідування кримінальних проваджень за фактами порушень законів та звичаїв війни, зокрема використання заборонених засобів та методів ведення війни, в тому числі деяких видів зброї заборонених міжнародним гуманітарним правом, на підставі наказу Офісу Генерального прокурора “Про створення міжвідомчої робочої групи” від 24 травня 2022 року № 83 в Офісі Генерального прокурора України створено міжвідомчу робочу групу (далі – МРГ), щодо вивчення проблемних питань, пов’язаних із розслідуванням порушень законів та звичаїв війни скоєних військовослужбовцями збройних сил російської федерації [2].

На інтелектуальному рівні можливості спеціаліста обмежені наявними у нього спеціальних знань, вмінь, навичок, практичного досвіду тощо. Рівень процесуальної закріпленості діяльності спеціаліста у кримінальному провадженні обмежений нормою ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до якої, лише з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів. Обмеженість також існує щодо надання висновків з питань, що належать до сфери знань спеціаліста, під час досудового розслідування кримінальних проступків, у тому числі у випадках, передбачених частиною третьою ст. 214 КПК України.

Отже, враховуючи важливість виявлення, фіксації фактів порушень законів та звичаїв війни, зокрема використання заборонених засобів і методів ведення війни збройними силами російської федерації проти України, назріла необхідність внесення доповнення до ст. 71 КПК України, щодо обов’язковості залучення спеціаліста під час досудового розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку і судом, з метою надання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань стосовно зброї та слідів, обставин її використання збройними силами російської федерації, зокрема артилерійської та ракетної зброї.

Крім того, слід звернути увагу на роз'ясненні положення норми ст. 360 КПК України щодо права суду скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань. Отже, виникає питання, які саме письмові роз'яснення їх форма і зміст має надавати спеціаліст, у тому числі під час фіксації фактів порушень законів та звичаїв війни? Адже, на підставі ст. 71 КПК України, спеціаліст: надає безпосередню технічну допомогу (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо); надає висновки з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків; надає довідки з питань, що належать до сфери його знань.

Необхідність вирішення вищезазначених питань обумовлена тим, що з початку вторгнення росії в Україну виконано більше 30000 військових експертиз, що так необхідні для фіксації порушення законів та звичаїв війни, адже спеціальні знання озброюють наші правоохоронні органи, військовослужбовців, захисників та захисниць знаннями з кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що дозволяє успішно боротися з гібридними викликами та загрозами [3, с. 3].

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 29.01.2024).
2. Про створення міжвідомчої робочої групи: Наказ Офісу Генерального прокурора від 24 травня 2022 року № 83.
3. Кваліфікація злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, вчинених військовослужбовцями збройних сил Російської Федерації під час російсько-української війни: довідник (міжнародний та національно-правовий досвід) / уклад.: Р.В. Алієв, Л.А. Панасевич, М.М. Прохоренко, Б.М. Шамрай. Київ: НУОУ, 2023. 377 с.